

МІГРАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК ЧИННИКИ ДЕМОГРАФІЧНОЇ КРИЗИ В ЗАХІДНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

У статті розкриваються деякі аспекти міграційних та еміграційних процесів, виявлено їхній вплив на зростання демографічної кризи у Західному економічному регіоні України.

Ключові слова: міграція, еміграція, демографічна криза, економічна ситуація.

I. Вступ. На початку XXI ст., коли людський потенціал лише почав набувати значення основного скарбу будь-якої цивілізованої країни, українська держава зіткнулась зі значними проблемами у процесі відтворення. Головними серед них є зниження рівня народжуваності, старіння нації, а також масштабні міграційні процеси, які негативно впливають на чисельність населення та на демографічний баланс держави. Тема міграції та еміграції українського населення простежується у працях таких науковців, як Т. Драгунової, В. Євнуха, І. Прибиткова, М. Романюка, О. Рудницького, В. Стешенка та ін. Та, незважаючи на зацікавленість поставленою проблемою, вона потребує додаткового ґрунтовного дослідження. Зокрема актуальним є розкриття сутності цих процесів у західному економічному регіоні України, де, як відомо, вони є найпомітнішими.

II. Постановка завдання. Метою даної статті є з'ясування впливу процесів міграції та еміграції на демографічну ситуацію в західноукраїнському економічному регіоні на межі XX–XXI ст.

Відповідно до мети визначаємо такі завдання дослідження:

– на основі вивчення наявної довідково-інформаційної літератури виявити сутність понять міграція та еміграція;

– визначити причини міграції та еміграції населення західного економічного регіону останнього десятиліття XX – початку XXI ст.;

– показати вплив міграції та еміграції на демографічну ситуацію в краї.

Для розкриття сформульованих мети й завдань використовуємо методи аналізу довідкової та наукової літератури; статистичних даних; здійснюємо порівняльний аналіз даних (дотичних до теми статті) із загально-

українськими показниками; узагальнюємо виявлені положення.

III. Результати. Міграція, за визначенням сучасної довідкової літератури, – це переміщення працездатного населення з одного регіону в інший, з однієї країни до іншої у пошуках роботи, вищої заробітної платні та кращих умов життя. Щодо еміграції населення, то згідно з «Економічним словником-довідником», – це добровільне або примусове переселення людей на постійне проживання в інші країни з економічних, політичних, релігійних чи інших мотивів [7, 80].

Упродовж років незалежності чисельність населення нашої держави зменшилася з 52,1 млн. у 1992р. до 49,7 у 2002 р. Вагомою причиною цього спаду є зниження рівня народжуваності та зростання смертності. Саме тому населення західного економічного регіону України відносять до категорії старого. Міграційні та еміграційні процеси, які відбуваються у нашій державі, негативно впливають на стабілізацію демографічного балансу країни.

Сьогодні, за даними Міністерства закордонних справ України, на заробітках нелегально перебуває більше 2 млн. українських громадян, сезонний пік нелегалів досягає 3 млн. Загалом, за даними статистики, кожен п'ятий українець (якщо врахувати, що в Україні зараз більше 28 млн. громадян працездатного віку, тобто від 15 до 70 років) перебуває за кордоном у пошуках кращої долі [2].

Причиною такої невтішної ситуації, в якій опинилась Україна у XXI столітті, є високий рівень безробіття. На жаль, найвищий показник незайнятості населення спостерігається саме у західному регіоні України. Так, відповідно до аналітичних даних Державної служби зайнятості, 9,6% усіх безробітних припадає на Івано-Франківську та Львівську області, 7,3% – на Закарпатську і Житомирську області. Відповідно 60% незайнятого населення західного економічного регіону становлять жінки. Саме економічні труднощі, безробіття і неповна зайнятість, низькі доходи і затримки з виплатою зарплатні та

пенсії упродовж років побудови ринкової економіки в Україні змусили багатьох людей шукати заробітку за кордоном. За даними державної статистики, обсяги офіційно зареєстрованої трудової міграції постійно зростають: у 1996 р. вони становили 12 тис., у 1998 р. – 24 тис., а у 2002 р. – 41 тис. осіб [5, 8].

Але, як зазначає у статті „Зовнішня трудова міграція в Україні як демографічна проблема” координатор «Українського клубу» О.Левцун [4], дані офіційної статистики навіть приблизно не відображають дійсних масштабів трудової міграції за кордон. Загалом, у структурі трудової міграції громадян України за рівнем легальності можна виділити чотири якісно відмінні площини:

- офіційна трудова міграція – переміщення українських громадян, які, виїжджаючи за кордон, декларують участь у трудовій діяльності як мету виїзду і є легальними трудовими мігрантами в приймаючих країнах (саме їх і фіксує офіційна статистика);

- неофіційна легальна міграція – поїздки наших співвітчизників за кордон з декларованою метою туризму, відвідування родичів тощо, з подальшим працевлаштуванням та реєстрацією в країні-реципієнті; учасники таких поїздок не можуть бути відстежені вітчизняною статистикою, але при цьому стають цілком легальними трудовими мігрантами в країнах-реципієнтах;

- успішна нелегальна міграція – поїздки за кордон, пов'язані з незареєстрованою зайнятістю видами діяльності, дозволеними законодавством відповідних країн;

- міграція жертв злочинних угруповань (торгівля людьми та інші випадки перебування громадян України в нелюдських умовах або зайнятість протиправною діяльністю за кордоном не з власної волі).

Результати загальнонаціонального соціологічного моніторингу свідчать про те, що досвід тимчасової трудової міграції за кордон набули члени 10,2% українських сімей. Щодо західного регіону України, то частка сімей-заробітчани становить близько 13%.

Зростанню трудової міграції сприяло значною мірою зняття обмежень на перетин державного кордону та забезпечення вільного пересування громадян. Українське заробітчанство набуло надзвичайно різноманітного географічного характеру. Країни СНД є незначною ланкою у нескінченному ланцю-

гу національної міграції. За експертними оцінками МЗС України, до 300 тисяч громадян працюють у Польщі, 200 тисяч – в Італії, 100–200 тисяч – у Португалії, до 100 тисяч – в Іспанії. Та, за словами Уповноваженої Верховної Ради України з прав людини, такі цифри дещо занижені. На її думку, щорічно (залежно від сезону) за кордоном на заробітках перебуває не менше 5 млн. громадян. Також Уповноважена Верховної Ради України з прав людини наголошує на тому, що у 2026 році населення України зменшиться до 42 млн. [3].

Щодо структури робіт, які виконуються українцями за кордоном, то основними сферами, де зайняті працівники-мігранти, є:

- будівництво,
- сільське господарство (збирання врожаю),
- домашнє господарство (прибирання домівок, готування їжі, доглядання дітей та німецьких людей похилого віку),
- сфера торгівлі та сервісу (у т.ч. – готельний бізнес).

Посилаючись на дані, висвітлені у статті координатором «Українського клубу» О.Левцуном [4], з початку 90-х років характер трудової міграції істотно змінився. Змін зазнали:

- основна стратегія поїздок (спосіб заробітку),
- тривалість поїздок,
- географія поїздок,
- структура робіт, що виконуються,
- демографічні характеристики мігрантів,
- чинники, що зумовлюють трудову міграцію.

Опитування працівників-мігрантів дає можливість встановити ієрархію мотивів, які зумовлюють поїздки за кордон:

- заробіток задля поліпшення житлових умов (купівлі квартири чи побудова будинку), придбання машини або інших дорогих товарів тривалого вжитку;
- заробіток задля задоволення поточних життєвих потреб – харчування, придбання необхідних товарів повсякденного вжитку (одягу тощо);
- накопичення коштів для оплати навчання дітей у вищих навчальних закладах;
- накопичення стартового капіталу для створення власного бізнесу або розвитку своєї справи;

– мотиви нематеріального характеру (побачити світ, здобути певні трудові навички, поліпшити знання мови тощо).

За даними статистичного спостереження, з областей західного регіону України за кордон щорічно виїжджає 800 тисяч громадян як на тимчасові роботи, так і на постійне місце проживання. Найбільше офіційно зареєстрованих зовнішніх трудових мігрантів у 2003 році, які тимчасово працювали за кордоном, було у Закарпатській (2979 осіб), Львівській (1871 чол.), Тернопільській (618 осіб) та Івано-Франківській (327 чол.) областях. І хоча за підсумками 2005 року сальдо міграції України, у порівнянні з минулими роками, набуває позитивної тенденції, процес „еміграційної загибелі” нації триває і досі.

Шпальти вітчизняних та закордонних газет і журналів рясніють заголовками типу „Вісім няньок української міграції”, „Португалія – нова батьківщина українців”, „Збільшення міграції українців у США”, „Чехи вичищають країну від нелегалів-українців”, „Країни Вишеградського договору обговорять питання захисту від нелегалів з України”, „Португалія готує наступ на мігрантів. Переважно – українських”. А це значить, що безробіття, бідність та її наслідки – міграційні процеси – залишаються актуальною та невирішеною до сьогодні проблемою. Демографічна ситуація продовжує набувати ознак кризи. Міграція та еміграція зумовлюють не лише „фізичну”, кількісну кризу народонаселення нашої держави, а й інтелектуальну, що негативно позначається не тільки на економічному, а й духовному розвитку нашого суспільства.

IV. Висновки. Викладений матеріал обґрунтовує думку, що проблема, обрана для дослідження, зумовлена самими ж обставинами функціонування нашого суспільства, умовами зростання молоді української держави, а тому позначена актуальністю й новизною. Глибоке вивчення теми уможливило вироблення наукових підходів до усунення негативного впливу міграції та еміграції на сучасну демографічну ситуацію, зокрема в західних областях України. Водночас сприяє розвитку позитивних тенденцій, що намітились в останні роки у цій сфері, та використання їх для стабілізації економічного становища у нашій державі.

1. Гнубіденко І. Проблеми трудової міграції в Україні та їх вирішення // Економіка України. – 2001. – № 4. – С. 19.

2. Івашко О., Бень А. П'ять мільйонів на закордонних заробітках. Та ще й нелегально // Голос України. – 2003. – 3 квіт.

3. Карпачова Н. Трудова міграція завдає шкоди економіці України // Кореспондент.net. – 2003. – 3 квітня.

4. Левцун О. Зовнішня трудова міграція в Україні як демографічна проблема // Проект „Україна”.net. – 2005. – 20 вересня.

5. Марчук Л., Косякова Я. На роботу за границю отправляется каждый 5 житель западных областей Украины // Комсомольская правда. – 2004. – 18 февраля. – С. 8–9.

6. Прибыткова И. Трудовые мигранты в социальной иерархии украинского общества // Социология: теория, методы, маркетинг. – К., 2002. – № 4. – С. 159.

7. Сухарський В. С. Економічний словник-довідник. – Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2002. – 328 с.

This article essences us about some aspects of migration and emigration processes, shoes their influence on demographic crisis growing in the western Ukraine economic region.

Мачошак О.Р.

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ТА РОЛЬ ЛЮДИНИ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

В статті розглянуто теоретико – практичні питання сутності людського капіталу, його ролі у зміцненні економіки України, особливе місце людини в цьому понятті. Відзначено важливість інвестицій в людський капітал та визначено коло заходів, що можуть істотно покращити його стан в економіці нашої країни.

Ключові слова: людський капітал, людина, активи, інвестиції.

I. Вступ. Дослідження людини як власника і носія знань, навичок, культури, мотивацій тощо, за допомогою яких вона перетворює навколишній світ і себе, було, є і буде головною проблемою світової економічної